

A FAJTAKÉRDÉS ÉS FAJTAMINŐSÍTÉS JELENLEGI PROBLÉMÁI A SZŐLŐTERMESZTÉSBEN

MAJOROS LÁSZLÓ

Országos Mezőgazdasági Fajtakísérleti Intézet, Budapest

A szőlőtermesztés hazánkban sohasem ment át olyan nagy és gyors fejlődésen, mint az utóbbi két évtizedben. Ezt a fejlődést főként a magasművelés bevezetése és a borászat ipari szintű termelése jelenti.

A termésátlagok emelkednek, de a termőterület egyre csökken, az éves felújítás pedig nem elegendő. Az ágazatra kihat pl. a támogatási rendszer gyakori változása, az abból fakadó bizonytalanság. Ellentmondásként említhető a szőlőágazat kisebb és a borászat lényegesen nagyobb jövedelme, amelyet azok a merev szétválása súlyosbít.

Mélyreható problémát jelent a világon felhalmozott óriási mennyiségű eladatlan borkészlet, a bor és friss szőlő fogyasztás stagnálása, valamint a bel-földi borértékesítés csökkenése is.

Feltételezhetően ezek a kedvezőtlen jelenségek a nemesítésre, fajtaminősítésre és a fajtapolitikára egyaránt kihatnak.

A fajtaválaszték korszerűsítésének alapja kizárólag az eredményes nemesítés lehet, csak arra épülhet a fajtaminősítés és a fajtapolitika.

A borszőlő fajtaválaszték számszerű növekedése jónak mondható — jó néhány klónnal, számos régen előállított, de az utóbbi időben felkutatott és egynéhány új hibriddel bővült. Ennek ellenére a borszőlő fajtaválaszték korszerűsítése és a régi fajták kizárásával járó ésszerűsítése továbbra is szükséges. A fajtaváltásban a külföldi nemesítés eredményét is figyelembe kell venni. A későbbi választék megtervezése és a jelenlegi helyzettel való összehasonlítása mutatja, hogy a szőlőtermesztésben a szükséges típusok, vagyis a termesztett fajták számát a jövőben növelni kell.

A fajtatípusokon belül szelektált klónok és újabb nemesített fajták bevezetése szükséges. Ez utóbbinál természetesen új fajtajelleg is megjelenik.

A csemegezőlő fajtasorozatok bővítését, a típusok gazdagítását a rezisztencia előtérbe helyezésével kellene megoldani.

A bor- és csemegezőlő alapszortimentet első ízben 1956-ban határozták meg. Az a nagyszámú termesztésben található fajtaival történt. Újabban előállított fajták minősítése 1958-ban a Nemeskadarkával indult meg, majd 1959-ben a Bouvier forgalomba hozatalra engedélyezésével folytatódott. Nagyobb

számú minősítés 1969-ben kezdődött. Mostanáig 27 fehér- és vörösborszőlő került minősítésre. Csemegeaszőlőből 1956 után az első minősítés 1959-ben történt a Pannónia kincseivel, azóta a számuk 14-re emelkedett. Az utóbbi időben 3 minősített fajta már törlésre is került.

Mint említettem, a választékfejlesztést kell megvalósítani. Jelenleg az üzemek fajtaösszetétele rendkívül kedvezőtlen. Az ültetvények több mint 70%-a késői érésű fajtákból áll, és ez a legtöbb évjáratban nehezen megoldható gondot jelent. Egy-egy üzem a szüret időben történő lebonyolítása érdekében kénytelen még az alig érett termés leszedését szeptember elején megkezdeni. Ez a kedvezőtlen helyzet csak az említett arányok megváltoztatásával szüntethető meg. Évek óta a hivatalos szaporítási arány fehérborszőlőből 67%, vörösborszőlőből 26%, csemegeaszőlőből 7%. Ezzel szemben az elmúlt években fehérborszőlőből 75%, vörösborszőlőből csak 17% és csemegeaszőlőből 7–8% valósult meg. Az egyes szőlőcsoportok tervezett aránya megfelelő lenne, de a kívánatos közel egyharmad arányú korai, közepes és késői érésű fajták közül az első két csoport választékigényének kielégítése a fehér- és vörösborszőlők terén egyaránt nehézségekbe ütközik. Az újonnan minősített 18 fehérborszőlő közül csupán 3 korai érésű fajta került be a termesztésbe. Ezek közül a Bouvier fajtát már nem szaporítják, a Zenit fajtát minősítése 1976 óta nagyobb mértékben még nem lehetett elszaporítani. A három közül a Zalagyöngye terjedt el legnagyobb mértékben. A többi 15 fajta optimális szüreti ideje szeptember második fele, de a legtöbb fajtáé október.

Az új minősített vörösborszőlők közül a Medoc noir 16/21 kivételével mind késői érésű.

A régebben termesztett fajták közül is csak egynéhány említhető meg, amely alkalmas üzemi termesztésre. Ilyenek a Rizlingszilváni, Ottonel muskotály és a Chardonnay.

A középérésű fehérborszőlők választékhiányát csak kismértékben elégíti ki — szaporítóanyag hiány miatt — a Zöldveltelini, Királyleányka és a Rajnai rizling fajták.

A vörösborszőlők választéka jelenleg a vizsgálati eredményektől függően a Zweigeltrebe és a Pinot noir fajtákkal bővíthető.

A fajtajelöltek között nagyon kevés korai érésű szőlő van. Ezek közül ha mind is bevezetésre kerül, akkor sem lehetne egy-két évtizeden belül lényeges arányeltolódást a választékban elérni. Kissé jobb a helyzet a középérésű fajtajelöltek kínálata terén. Itt azonban már problémát jelenthet, hogy azok nagy terheléssel különösen kedvezőtlenebb évjáratokban, októberben vagyis a késői érésű fajták szüreti idejében takaríthatók be.

A csemegeaszőlő választékot az elég nagyszámú Vitis vinifera hibriden és klónon kívül nagyon értékes interspecifikus hibridekkel is bővíthetjük.

A korábbi érésű fajták bevezetésének problémakörén túlmenően a minőségi fajták előtérbe helyezése látszik döntőnek. A jelenlegi fajtaösszetételünket

vizsgálva megállapíthatjuk, hogy azok közül nagyon sok csak asztali minőségű bort terem. Ezt növeli még a minőségi fajták kedvezőtlen évjáratban termett gyengébb bora. A nemzetközi piac tendenciáit figyelembe véve a jövőben csak a jó minőségű bor lesz eladható. Ehhez elsősorban korai érésű, sok cukrot képző fajták kellenek.

Tekintettel, hogy az új minősített fajták zöme régi fajtákból, illetőleg régi fajták klónjaiból tevődik ki, a korábbi kedvezőtlen arány számottevően nem módosult. Az új korai érésű, jó minőségű fajták nagyobb mértékű előállítására, minősítésére, valamint azok kizárólagos telepítésére lenne szükség, hogy az említett egyharmados arányba következzenek. A gyors minősítés önmagában azonban még nem jelenti — amint hallottuk — a gyors fajtaváltást, ezenkívül gyors elszaporításra is szükség van. Az eddigi gyakorlattól eltérően ez a következőképpen valósítható meg:

A fajta előállításától a minősítéséig, illetőleg néhány hektáros elszaporításáig minimálisan 15—20 év szükséges. Az esetek többségében — a szőlőnél a rossz szaporítási rátát figyelembe véve — a nemesítői kísérletek eredménye alapján — amint azt a szabályok meg is engedik — az OMFI fajtakísérlete nélkül több fajtát lehetne előzetes elismerésben részesíteni. Ez 7—8 évvel rövidíthetné le a minősítés idejét. Ehhez azonban minden esetben módszeres és hiteles nemesítői kísérletekre lenne szükség. További rövidítést jelentene az iparban ma már mind többet hangoztatott kockázatvállalás, a gyors minősítéssel, illetőleg még azelőtt megkezdett elszaporítással kapcsolatban.

A nemesítői kísérletek ismerete alapján a legértékesebbnek látszó néhány fajtajelöltet minden rendelkezésre álló eszközzel, párhuzamosan a vizsgálatokkal szaporítani kellene, vállalva azt, hogy a minősítésre nem kerültek néhány hektáron történt elszaporítás után tovább ne lehessen forgalomba hozni. Ezzel szemben a minősítésre kerültek az eddigi gyakorlattal ellentétben jóval korábban és nagyobb mértékben terjedhetnének el. Ennek egyik formája az üzemi fajtakísérleti rendszer lehet.

Ma tulajdonképpen a legnagyobb bizonytalanságot az okozza, hogy a nemesítő nem végez összehasonlító kísérletet, többször a minimális OMFI kísérlethez szükséges szaporítóanyag mennyiséget sem állítja elő, így a Fajtakísérleti Intézet sem tud idejében és kellően felkészülni a kísérletekre, továbbá a fajtajelöltek üzemi kísérletét sem szervezi meg.

Nemesítői kísérletek esetében az adatfelvétel megkívánt ismérvei; terméshozamot és az áruértéket jellemző néhány adaton kívül néhány fontos fenofázis időpontja és az ellenállóképesség jellemzői.

Ha a felsorolt több éven keresztül felvett ismérveket az összehasonlító fajta adataival együtt közli a nemesítő, akkor annak alapján már a bejelentéstől számított 4—5 év múlva a fajtajelölt minősítésre kerülhet.

A folyamat gyorsítása közérdekű, de ami még ennél is fontosabb, csak közös munkával valósítható meg.